

Wstęp

Pisanie odgrywa ważną rolę w glottodydaktyce, gdyż wspomaga rozwój pozostałych sprawności językowych oraz pokazuje stopień opanowania wszystkich podsystemów języka. Umożliwia także zdobywanie wiedzy socjokulturowej oraz umiejętności „ogólnointelektualnych”¹. Jest o wiele bardziej miarodajnym wskaźnikiem zakresu znajomości języka niż mówienie, ponieważ z jednej strony rejestruje to, co uczący się w danym momencie wie, a czego nie wie, z drugiej zaś – zmusza go do używania bardziej zróżnicowanego słownictwa i struktur, czego łatwo może uniknąć podczas mówienia. Pisanie stawia przed uczącym się dużo większe wymagania, ponieważ obliguje go do dokładnego i jasnego formułowania myśli bez możliwości uzyskania pomocy ze strony adresata².

Dlatego utworzenie poprawnego tekstu w języku obcym wymaga nie lada wysiłku. Pisanie – w sensie samodzielnego tworzenia tekstu – nie jest łatwą umiejętnością nawet w języku ojczystym i nie każdy ją zdobywa. Jest rodzajem zachowania językowego, w trakcie którego wykonuje się szereg operacji, by ująć w słowa daną myśl. Wybór niewłaściwych leksemów czy konstrukcji, użytych, aby wyrazić żądane znaczenie, prowadzi do błędów. Błąd językowy stale towarzyszy procesowi opanowywania języka obcego. W nowszych podejściach do nauczania języków obcych błąd uważa się za naturalną cechę procesu dydaktycznego – stanowi on nieodzowny, tymczasowy efekt związany z rozwijającym się interjęzykiem ucznia. Mimo to ważne jest dążenie do poprawności językowej, gdyż błędy wpływają na komunikatywność wypowiedzi, czasami wręcz ją uniemożliwiają.

¹ Por. E. Lipińska, *Umiejętność tworzenia tekstów pisanych w Europejskim systemie opisu kształcenia językowego i Standardach wymagań egzaminacyjnych*, w: *Umiejętność rozumienia i tworzenia tekstów w świetle Standardów wymagań egzaminacyjnych oraz Europejskiego systemu opisu kształcenia językowego*, red. E. Lipińska, A. Seretny, Kraków 2015, s. 107.

² Por. też różnice między językiem mówionym a pisany w: A. Seretny, *Słownictwo w dydaktyce języka. Świat słów na przykładzie języka polskiego jako obcego*, Kraków 2015, s. 203–205.

Błędy popełniane w języku obcym warto analizować i interpretować, gdyż dostarczają one wielu cennych informacji uczącemu się i nauczającemu. Są sygnałem, które struktury nie zostały jeszcze wystarczająco opanowane. Dają obraz rozwoju językowego uczących się, mogą wskazać strategię uczenia się i nauczania. Stanowią podstawę do układania ćwiczeń i pomocy dydaktycznych.

Tematem mojej monografii jest analiza błędów popełnionych przez Niemców uczących się języka polskiego jako obcego z perspektywy glottodydaktycznej. Warto zaznaczyć, że Niemcy uczyli się języka polskiego od XVI wieku, o czym świadczą zachowane do dziś rozmówki, gramatyki i słowniki³. Niemcy uczą się polskiego do dziś, a niektórzy ubiegają się o poświadczenie znajomości polszczyzny w postaci państwowego egzaminu certyfikatowego z języka polskiego jako obcego. W latach 2004–2009 osoby pochodzące z Niemiec stanowiły największą grupę przystępujących do tego egzaminu⁴. Materiał dostępny w procesie egzaminowania daje wiele możliwości prowadzenia badań jakościowych i ilościowych nad polszczyzną cudzoziemców⁵, dlatego to z niego wyekscepowalam błędy popełnione przez Niemców, które następnie poddałam analizie.

Na początku pracy zaprezentowałam aktualny stan badań dotyczący opanowywania przez Niemców języka polskiego. Omówiłam dostępne monografie i artykuły dotyczące polszczyzny Niemców, zarówno publikację Marii Brzeziny, przedstawiającą obszerną charakterystykę środowiskowej polszczyzny Niemców, jak i niepublikowaną rozprawę doktorską Leona Sikorskiego oraz krótkie artykuły koncentrujące się na przyswajaniu przez Niemców poszczególnych podsystemów języka polskiego oraz opanowywaniu przez nich polskiej etykiety językowej.

Rozdział drugi stanowią rozważania teoretyczne o błędzie językowym w ujęciu językoznawczym i glottodydaktycznym oraz o mechanizmach błędotwórczych – zarówno tych językowych, jak i pozajęzykowych. Następnie zaprezentowałam własną klasyfikację błędów językowych popełnianych przez piszących po polsku Niemców opartą na typologii Anny Dąbrowskiej i Małgorzaty Pasieki z 2008 roku oraz omówiłam procedurę postępowania przy analizie błędów przeprowadzonej w dalszych rozdziałach.

³ Por. A. Dąbrowska, *Dlaczego cudzoziemcy uczą się języka polskiego? Stare i nowe w nauczaniu JPJO*, w: *Nowe spojrzenie na motywację w dydaktyce języków obcych*, red. A. Michońska-Stadnik, Z. Wąsik, t. 1, Wrocław 2008, s. 47–60; P.E. Gębał, W.T. Miodunka, *Dydaktyka i metodyka nauczania języka polskiego jako obcego i drugiego*, Warszawa 2020, s. 48–51.

⁴ Por. D. Szczęsna, *Kto? Co? Jak? Dlaczego ludzie zdają egzaminy z języka polskiego jako obcego?*, w: *Polityka językowa a certyfikacja*, red. J. Tambor, D. Rytel-Kuc, Katowice–Lipsk 2006, s. 86–94. Po wejściu w życie 15 sierpnia 2012 roku nowej ustawy, według której starający się o obywatelstwo polskie muszą potwierdzić znajomość języka polskiego certyfikatem wystawionym przez Państwową Komisję Poświadczenia Znajomości Języka Polskiego jako Obcego, liczba kandydatów oraz krajów pochodzenia zdających znacznie wzrosła. Obecnie największą grupę stanowią osoby z krajów byłego ZSRR. Por. W.T. Miodunka, *Glottodydaktyka polonistyczna. Pochodzenie – stan obecny – perspektywy*, Kraków 2016, s. 253–262.

⁵ Por. tamże, s. 261.

Kolejne rozdziały poświęciłam analizie błędów językowych popełnionych przez Niemców podczas egzaminów certyfikatowych z języka polskiego jako obcego przeprowadzonych na terenie Niemiec w latach 2005–2010. Uwzględniłam trzy poziomy biegłości językowej – B1, B2 i C2. Wyekscerpowane z wypowiedzi pisemnych błędy zaklasyfikowałam do poszczególnych grup, scharakteryzowałam i opatrzyłam komentarzem dotyczącym hipotezy na temat mechanizmów błędotwórczych oraz powiązania danego typu błędu z poziomem zaawansowania. W ten sposób powstały rozdziały omawiające: błędy fleksyjne, błędy słowotwórcze, błędy składniowe, błędy leksykalne, błędy frazeologiczne i błędy stylistyczne, podzielone na mniejsze podgrupy. Przeprowadzona analiza ma charakter jakościowy, a jej celem jest opis najczęstszych błędów popełnianych przez Niemców na poszczególnych poziomach zaawansowania znajomości języka polskiego jako obcego.

W ostatnim rozdziale przedstawiłam dane liczbowe dotyczące przeanalizowanych błędów: liczbę błędów danego typu popełnionych na poszczególnych poziomach oraz liczbę błędów popełnianych średnio przez jedną osobę na danym poziomie oraz wyciągnęłam wnioski z tych danych liczbowych. Na podstawie analizy jakościowej błędów, przeprowadzonej w rozdziałach od trzeciego do dziewiątego, oraz danych dotyczących liczby poszczególnych typów błędów popełnionych na każdym z badanych poziomów wyróżniłam grupę błędów reprezentatywnych – tzw. trudne miejsca w polszczyźnie dla Niemców oraz stworzyłam listę zagadnień, które powinny zostać włączone do procesu nauczania języka polskiego jako obcego osób niemieckojęzycznych.

Błędy popełniane przez Niemców uczących się języka polskiego. Analiza na potrzeby glottodydaktyczne to książka adresowana do wszystkich zainteresowanych łapsologią w nauczaniu języków obcych, a także do lektorów języka polskiego jako obcego, zwłaszcza tych pracujących z odbiorcą niemieckojęzycznym, twórców podręczników, programów nauczania i materiałów dydaktycznych, nauczycieli przygotowujących kandydatów do części pisemnej egzaminu certyfikatowego z języka polskiego jako obcego.

Mam nadzieję, że uwzględnienie wniosków wyprowadzonych z niniejszej analizy przyczyni się do zmniejszenia liczby błędów popełnianych przez Niemców, a tym samym znacznie uskuteczni nauczanie języka polskiego jako obcego osób niemieckojęzycznych.

Prezentowana książka stanowi skróconą i uaktualnioną wersję rozprawy doktorskiej, obronionej przeze mnie w 2018 roku na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Chciałabym podziękować Pani Profesor Elżbiecie Sękowskiej, mojej Promotorce, za wsparcie i okazaną mi serdeczność. Dziękuję także Recenzentom pracy: Pani Profesor Annie Dąbrowskiej z Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Panu Profesorowi Władysławowi T. Mioduncze z Uniwersytetu Jagiellońskiego za cenne uwagi, które wpłynęły na ostateczny kształt mojej monografii.